

A FORGOTTEN WRITER: NICOLAE BELDICEANU AND THE PATRIARCHAL OUTSKIRTS

Dana Matei
Lecturer, PhD., University of Petroșani

Abstract: The present article aims to save from oblivion a writer who even since his literary debut in 1905 with the volume of short stories "Chipuri de la mahala" turns his attention to the destiny of humble people in the outskirts of the city. This will be a new theme which will be dealt with in literature only in the period between the two wars. The peripheral space of the "mahala" will represent the bridge towards the epic of the city, many of the Romanian writers finding their inspiration in the urban environment, trying to rehabilitate artistically ordinary people by no means inferior through the intensity of their feeling and experiences, despite their cruel, rude or instinctive ways.

Keywords: mahala, sămănătorism, short story

Introducere

N.N. Beldiceanu este fiul cunoscutului poet sucevean Nicolae Beldiceanu, colaborator la *Convorbiri literare* și la *Contemporanul*, cel care concepe pentru prima dată la noi versificația poliritmică, deschizând calea unor orientări moderne în tehnicile de poezie din secolul al XX-lea.¹ Istoria literară îl reține mai mult pe tatăl prozatorului pentru multiplele pasiuni pe care le-a avut de-a lungul vieții: arheolog pasionat, copist de manuscrise vechi, colecționar de monede rare sau experimentând fenomene hipnotice și psihologice în domeniul „audiției colorate”², nu mai puțin celebru pentru participarea sa la săpăturile de la Cucuteni. Puținele date pe care le avem despre prozatorul, publicistul și traducătorul N.N. Beldiceanu vorbesc despre un scriitor care tratează în opera sa subiecte mărunte și o lume refractară (G. Călinescu), un evocator sentimental pe linia unui romantism naiv, care nu s-a putut delimita în opera sa de influența unor autori contemporani cu el, precum Caragiale, Brătescu-Voinești sau Mihail Sadoveanu.

A colaborat la revista culturală *Sămănătorul*, revistă în care normativele de orientare literară ale îndrumătorilor stabileau anumite direcții devenite motive obsesive în paginile scriitorilor sămănătoriști: lumea idilică a satului autentic românesc, elogiul boierilor de neam în opoziție cu veneticii arendași, orașul văzut ca loc de pierdere și corupere a spiritualității umane având drept consecință crearea de personaje abulice, dezrădăcinate și inadapte civilizației citadine. Aici, Beldiceanu a publicat povestirea *Cuconul Stolniceanul*, în care, în deplină manieră sămănătoristă, se manifesta nostalgia trecutelor vremi patriarhale cu boieri vechi iubitori de țară și de pământ. Beldiceanu s-a numărat printre bunii prieteni ai lui Sadoveanu, de altfel, împreună cu acesta a tradus *Povestirile unui vânător* de Turgheniev, carte apărută în anul 1909 cu o prefață semnată de Sadoveanu și a publicat în revista *Însemnări literare* fondată de Sadoveanu în anul 1919. De-a lungul timpului a colaborat și la

¹ Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, București, Casa Școalelor, 1944, p. 234.

² Florențiu Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, București, Editura Saeculum, 1995, pp. 332-323.

alte publicații literare, cum ar fi *Viața Românească*, *Flacăra*, *Luceafărul* sau *Viața socială*. Pe lângă volume de proză scurtă, Beldiceanu a scris două comedii („O inaugurare”, „La manevre”) și lucrarea dramatică „În întuneric”, reprezentată mai întâi pe scena Teatrului Național din Iași în 1917, pentru ca în anul următor să fie reprezentată și la București, piesă în care va juca celebra actriță Elvira Popescu.

Mahalaua patriarhală

N.N.Beldiceanu (1881-1923) debutează editorial cu volumul de nuvele *Chipuri de mahala* în anul 1905, perioadă în care *Sămănătorul* domina viața literară a începutului de secol XX. Pentru N.N. Beldiceanu spațiul orașului cu marginile sale nu reprezintă un loc de pierdere a identității umane, așa cum apare la colegii săi de școală sămănătoristă, precum Ion Adam, în romanul *Sybarism* (1902) sau Mihail Sadoveanu la începuturile sale literare, în nuvela *Ion Ursu* (1903).

Cu umor și duioșie, scriitorul evocă crâmpie din spațiul periferic al orașului din diverse mahalale bucureștene: Birjari, Tîrchilești, Cuibul cu barză, Teșani, Strada Tăcerii, Regretului sau Filaret, insistând cu tușuri mai groase asupra trăsăturilor fizice sau caracterologice ale eroilor săi. Mahalaua din schițele lui Beldiceanu nu este nici rurală, nici pe deplin citadinizată, de altfel, la începutul secolului XX cu greu se putea vorbi despre un fenomen concret de urbanizare a orașului. Orașele românești aveau aspectul unor târguri semirurale în care trecerea de la tipul de civilizație rurală la cel urban se înfăptuia cu încetinire, era vorba de două lumi aflate la antipodi.³ În schițele lui Beldiceanu aspectul mahalalelor bucureștene este pitoresc, cu ulițe întortocheate pe care se înghesuie căsuțe albe sau sinilii, vânzători ambulanti care își strigă mărfurile urmăriți de câini răi, copii ce se țin de șotii, iar din fața caselor zambilele și zarnacadelele își împrăștie mirosurile.

Cârciumile poartă nume șugubețe (*La trei ochi în plapomă*, *La botul calului*, *La băiații veseli*) sau trimit la figuri istorice celebre (cârciuma din schița *Domnul Bucur* se numește *Alexandru Machedon*). Băcăniile și fabrica de la marginea mahalalelor întregesc acest spațiu populat de proprietari de case, chiriași, cumetre, pensionari, funcționari, preoți, măcelari, cârciumari, bărbieri, cucoane casnice, oameni de toate condițiile sociale, mai înstăriți sau cu mijloace de trai mai modeste. Pe alocuri, mahalaua a rămas patriarhală, amintind de vremurile trecute, cu ulițe pierdute într-o „liniște de ruină” spartă doar de sunetul greoi al clopotelor de biserică vechi, care „în zilele de slujbă umple strada de miros de smirnă și tămâie și de murmurul tainic al rugăciunilor”, dar au pătruns în ea și ecouri ale unei oarecare civilizații urbane. Se citește *Universul*, romanele romantice și cele de senzație sunt la mare căutare, mai ales în rândul domnișoarelor. (Domnișoara Bița din schița cu același nume citește „teribilul romanț *Un secret îngrozitor*”, din aceeași zonă de lecturi ca a junei Zița din piesa lui Caragiale). În mahala se țin serate, sindrofii, mici petreceri, în care, într-o atmosferă încărcată de larmă și fum, domnii din societatea mic-burgheză se pronunță autoritar în materie de politică, iar domnișoarele, mironosițe, „colorate ca niște curcubeie”, joacă loton sub privirea atentă și orgolioasă a mamelor care veghează la reputația odraslelor.

Cucoanele din pătura mic-burgheză a mahalalei nu se deosebesc prin nimic de cele din lumea bună, beau cafele și vin, fumează, merg la teatru, le apucă „stenahoria” când văd semene mai împoțonate decât ele, au nevricale pe bieții soți și sunt cuprinse de pandalii, sparg farfurii, trântesc uși, ferestre și înjură ca birjarii când le apucă istericalele.

Protagoniștii lui Beldiceanu din pătura mai înstărită a micilor burghezi ai mahalalei sunt mai toți grozavi, vanitoși ori teribili. Ridică glasul sau bat cu pumnul în masă pentru a puncta rolul deosebit pe care-l joacă în politica electorală a mahalalei, așa cum face domnul

³ Z.Ornea, *Sămănătorismul*, București, Editura Minerva, 1971, p. 262.

Oică, „aproprietar”, „numărul aintz în ale politicei” din schița *O sindrofie*.” Acesta se declară în gura mare „om cu prințip”, „ăl mai prima ntîi”, știe cum să îndepărteze din electorat rivalii neaveniți, folosind practici simple, cea mai la îndemână fiind plesnirea preopinentului, fără drept de apel. Se resimte puternic în această schiță influența lui Caragiale în parodiarea limbajului oamenilor de la mahala care încearcă să imite, însă cu efecte comice, lumea bună a capitalei. Înconjurat de invitați, domnul Oică povestește orgolios despre rolul politic pe l-a jucat în mahalaua Cuibul cu barză: „Să vedeți cum a devenit cazul! Un pârlit de *giubinat*, un ăla cu sticlele pe nas, se tot rățoia, mă rog, pă lângă noi, cu nasul în vânt. Cum am mirosit că nu-i de-ai noștri zic: <<Las’ că te învață neica politicele, stimabile!>>și nici una nici două: odată mă proțăpesc înaintea giubinatului cu mânilor în buzunare: <<Ce poștești, mă musu?>>și când l-am ars odată, nene, i-a sărit giubenu și sticlele la muma dracului: și musu s’a făcut nevăzut de par’că nu fusese de când lumea și pământul giubinat p’acolo!” Gherea a remarcat importanța mahalalei în aspectele sociale ale epocii, văzând-o ca loc de ridicare socială și politică a burgheziei noastre: „dintr-însa iese burtă-verzimea îmbogățită, burghezimea noastră națională. Un crășmar, un cherestegiu, îmbogățindu-se cine mai știe cum, ajunge bancher, lipsan, neguțator național.”

Pe domnul Oică îl caracterizează o limbuție fără margini, îi place să trăncănească în neștire, să evidențieze calitățile sale politice în fața unui public naiv, care nu ripostează în niciun fel. În orice caz, nu ar suporta să fie contrazis, căci e prea euforic, prea îmbătat de propria personalitate care denotă în fond o șubrezenie de caracter, o goliciune intelectuală și spirituală. Nu știm ce opinie au invitații săi: un cârciumar, un măcelar și „cel mai fain bărbier al mahalalei”, întrucât ei nu ajung să-și spună părerea în vreun fel. În tot acest timp, cucoanele stau tolănite în fundul divanului la taifas, învăluite în nori grei de fum, înconjurând-o pe amfitrioană, cucoana Manda, care țipă, dă din mâini, se pronunță în materie de bărbați („toți sunt „mangafale”), aruncă ocheade lui Nae, proprietarul frizeriei din mahala, sfătuindu-și din când în când odrasla să se mai „pudruluiască”. Nu se dă în lături să-și trădeze consortul cu Nae, dar domnul Oică știe să-și apere onoarea de familist, iscând un scandal monstru care ridică mahalaua în picioare: „Câni urlau, gardistul zbučni dintr’un gang fluerând cu disperare. Vecinii năvăliră speriați în stradă. <Ce s’a întâmplată, nene Oică? întrebă un vecin. - Nimic, nenisorule, răspunse foarte liniștit domnul Oică; i-am făcutără nițică morală lui musu Nae.>>

Domnul Oică devine comic prin naivitatea sinceră pe care o afișează la „traducerea” soției, mințea lui nu poate să conceapă adevărul evident, strigat, de altfel, în gura mare de întreaga mahala. Știe doar să-și apere onoarea de familist, găsind satisfacție în azvârlirea trădătorului pe ulițele mahalalei. Evidența înșelării de către nevastă devine transformată în contrariul ei, atestând fidelitatea soției. La fel se întâmplă și în cazul jupânului Dumitrache din piesa lui Caragiale: descoperirea eșarfei lui Chiriac în patul nevestei sale este o dovadă, pentru soțul înșelat a cinstei Vetei, dar și a teșghetarului. O evidență transformată în contrariul ei, o minciună mistificată în adevăr.

Existența cucoanei Vastica, din schița *Cucoana Vastica*, pendulează între două stări de spirit aflate la extreme. În zilele când nu are bani, e „Dunăre de mânioasă” pe chiriașii întârziați cu plata, din pricina cărora nu poate decât să jinduiască la sticlele colorate ce-i fac cu ochiul de la cârciuma de peste drum, vărsându-și năduful pe „marțafoii” de chiriași și pe bietul Nae, consortul dumneaei, care e plecat și nu mai vine. (Știe el bine de ce dispăre din zarea cucoanei). În zilele ei bune, o vedem bine dispusă, scoate fum gros pe nas și pe gură, bea cafea turcească și chiar își rade mustața sură cu perdat. În acest timp, docilul Nae mătură curtea, dar nu suficient de alert, deoarece cucoana se „pronunță”, răstindu-se la el: „Mai repede, Nae, că m’apucă alte alea...”. Cucoana nu numai că e autoritară în mariajul ei,

folosind un vocabular tare, în care se amestecă apelative de mahala la adresa domnului Nae, dar îi este „superioară” acestuia și prin constituție. Pe când cucoana „se leagănă, ca o rață leșească”, „cu nasul roș ca un ardei”(din cauza efectelor băuturii sau a supărării), ea fiind „foarte bine zidită – prea bine”, domnul Nae „e jumătatea dumisale, adică vorba vine; dar mai bine am zice sfertul dumisale”. Are „ambiț” domnul Nae, ca și jupânul Dumitrache, cheristigiul din mahalaua lui Caragiale, de a nu fi călcat în picioare de nevastă. Cu tot „ambițul” său, care nu ascunde decât o mare lașitate și frică în fața femeii, la explozia de apostrofări debitate de cucoană în rafale succesive, domnul Nae „o ia la sănătoasa cu *ambițul* dumisale, își pierde papucii, se împiedică în șorț și bate mătânii prin bălăriile de după casă. În urma lui, se dezlănțuie o furtună grozavă: <<Papugiiiule, licheaaa, mi-ai mâncat tinereeețele...>>”.

Motivul frecvent întâlnit în schițele lui Beldiceanu este cel al cuplului, în care cucoanele, capricioase și puse pe scandal, fac zile fripte bărbaților naivi, indulgenți, asupriți de toanele intempestive ale năbădăioaselor soții, care-și varsă focul din te miri ce fleac. În momentele de turbare ale soțiilor, bărbații se ascund în bălăriile din spatele casei sau își înecă amarul în cârciumi, până ce se reinstalează starea de normalitate, de multe ori prin concursul unui alt bărbat. Aceasta este și cauza schimbării de atitudine a cucoanei Profirița din schița *Domnul Bucur*, iar bărbatul de drept al cucoanei poate răsufla ușurat în fața amantului luat drept confident: <<Știi, sunt foarte fericit, domnule Nae...Pă onoarea mea...Ca acum douăzeci de ani îmi vorbește acușica dumneaei...Ca acum douăzeci de ani, când, pardon, m’am însurat...Pă onoarea mea...>>. Știe toată mahalaua, numai soțul închide ochii și nu vede sau nu vrea să știe de apucăturile cucoanei: „Băieții își dădeau gheonturi și pufneau de râs prin unghere. Jupânul se zborșea la ei după tejghea. Urma un răstimp de tăcere în care se auzea numai ronțăitul lui Ghiță. Apoi iar începeau pufniturile înăbușite, și domnul Niță își încrunta din nou sprincenele groase și băieții năvăleau afară împiedecându-se în șorțuri.”

De multe ori, sunetele unui flaut ivit de undeva din colțurile mahalalei intonând acordurile unei romanțe vechi are efecte magice, neașteptate asupra atitudinii nevestelor arțăgoase, obișnuite să-și întâmpine soții întorși de la cârciumi cu ocări, blestemându-i și afurisindu-i cu năduf, muzica având rolul de a restabili armonia conjugală. Încinsă cu „barizul portocaliu și rochia untdelemnă”, lângă „gardul vânăt”, mătușa Mafta, din schița *Romanța*, este pătrunsă de muzica flautului care-i picură în suflet amintirea unor vremuri apuse, a tinerețelor ei: „și se văzu, ca printr’un fum, îmbrăcată cu scurteică verde și cu fustă vișinie, și pieptănată cu cârlionți pe frunte”, oftând „la zăbrea” după un tânăr, odată frumos, „și-l văzu călcând țașos în fruntea flăcăilor...cântând cu alean, în luminile scăzute ale amurgiturilor”.

Nici la bătrânețe cucoanele din mahala nu renunță la tertipuri femeiești pentru a atrage în mreje bărbații. Sunt cochete, își cănesc părul, se vopsesc, oftează, folosesc un adevărat repertoriu de mijloace seducătoare pentru a-și atinge ținta. Mai dau greș, cum se întâmplă în cazul cucoanei Rarița din schița *Domnul Tudorache*. De douăzeci de ani se ambiționează cucoana să-l facă pe chiriașul ei, pensionarul văduv Tudorache Vârtejanu, să își aplece privirea asupra farmecelor ei. Ursuz, maniac, ipohondru, bănuind-o de farmece, moșneagul decrepit o respinge de fiecare dată. Mahalaua își are ticăiții și ciudații ei. De frică să nu răcească, Vârtejanu folosește un întreg arsenal de remedii pentru a alunga boala: se învelește într-o cațaveică ponosită, își îndeasă bumbacul în urechi, bea cafea îmbunătățită cu câteva lingurițe de rom, dar numai atât cât trebuie: <<Una... două... trei... patru... cinci... Hohoo! destul: cinci... Nici una mai mult, nici una mai puțin, că altfel nu-i de leac...>>. Maniac, Vârtejanu „Vără lingurița în ibric și amestecă cafeaua, numărând, de cinci ori la dreapta și de

cinci ori la stânga... ” Tudorache e în așteptarea morții, lucrurile care-l înconjoară s-au perimat, atmosfera de mucegai domnește pretutindeni în jurul său, totul e gata să se năruie asupra lui și să-l înghită pentru totdeauna. Lucrușoarele lui sunt „vechi și colbăite”, mașina de făcut cafea e „ruginită”, jilțul are „telurile stricate și călții ieșiți”, icoanele de pe pereți sunt „șterse”, iar portretul moartei „plin de praf” îl privește trist. Și bătrânul stinge lumânarea, cu privirea în gol, pentru ca întunericul să îl înghită pentru totdeauna: „Afară întunericul era ca păcura; - părea c’ a astupat cineva fereastra cu un oblon negru. Salcâmul fișăia trist în noapte; ploaia cădea neconținut cu cântecul ei monoton, și, din când în când picușuri aduse de vânt băteau în geam ca o mână nevăzută.”

Cârciuma rămâne locul predilect al locuitorilor din toate păturile sociale ale mahalalei, frecventată și de cuvioase fețe bisericesti. Specialitatea lui Beldiceanu constă în întrebuintarea umorului în creionarea personajelor sale, pe care le evocă în însăși substanța lor definitorie. Cei doi preoți din *O Afacere Bisericească* sunt surprinși la crâșma lui moș Gherasim cu patimă pentru vin și învrăjbiți unul împotriva altuia, țipând și bătând cu pumnul în masă.

Unul este părintele Ichim, „adică un potcap ros, doi ochi bulbucăți, o barbă cărămizie, un antieru măsliniu, pân’ la genunchi, o curea cu paftale de alamă și niște cizme dintr’ o vacă.” Celălalt, părintele Veșcă, „adică: o pălărie pleoștită, doi ochi fioroși, un nas cât o cartoafă, o barbă neagră și zbârlită, - care începea chiar de supt ochi și se revarsă pân’ la burta uriașă, - un antieru verzui și niște botine cârjoiate în sus ca niște patine.” Se apostrofează reciproc aruncându-și injurii și imprecății dintre cele mai grosolane. Motivul îl aflăm mai târziu, în persoana Zoițichii, nevasta unui dughenar plecat cu treburi de acasă. Cei doi preoți se întâlnesc accidental în tinda nevestei, curtată simultan de către aceștia. O adevărată confuzie se iscă din întâlnirea celor doi amorezi, un comic al situației, în care fiecare dintre ei îl ia pe celălalt drept bărbatul de drept al femeii: „Prea sfinții intrară ca suflați de-o vijelie: unul prin stânga, cellalt prin dreapta; în dreptul ușii se isbiră piept în piept: părintele Ichim căzu, cât e de lung, pe spate, popa Veșcă căzu de-asupra cu pumnii în ochii părintelui Ichim. Stele verzi. Cuvioșia-sa părintele Ichim crede că-i supt Zaharia, Sfinția-sa părintele Veșcă crede că-i de-asupra lui Zaharia.”

Cele mai luminoase și mai calde figuri din mahalaua lui Beldiceanu le întâlnim în două texte, *Bunicii* și *Un interior*, ce amintesc prin atmosfera liniștită, patriarhală, cu mirosuri de gutui, de schițele lui Delavrancea, *Bunicul* și *Bunica*. Bunicii lui Beldiceanu coboară dintr-o lume veche, patriarhală, din casa lor din margine de târg emană o atmosferă de liniște și pace, de siguranță și de basm: „Din odăile adormite în umbră și liniște, vine miros dulce de sulcină. Vântul tremură ușor perdelele lungi de iederă, aduce mirezmele livezii înflorite și scutură fluturi trandafirii din mărul rotat de lângă pridvor.” Bunica, mărunțică și firavă, spune poveștile lui Făt-Frumos nepoților dragi, aflați încă la vârsta nevinovăției infantile. Bun cântăreț, bunicul cu figură de patriarh este întâmpinat cu bucurie de cei doi nepoți și le cântă la gitară versuri de legendă. (*Bunicii*). Cei doi bătrâni sunt figurile cele mai duioase din schițele autorului, casa bunicilor cu garoafe în geam, cu miros de gutui și mere domnești aducând fericire în copilăria micuților. Bunicul din schița *Un interior* nu se dă în lături de a satisface toate cerințele copilărești ale micuței și acceptă orice joc, răstoarnă casa la nevoie, ca să facă pe placul fetei: „Bălan era un cortel popesc, de doc, care hodinea într’un ungher. Bunicul îl luă, încăleacă pe el și prinse a sări prin odae, a sforăi și a striga: „Ho, ho, Bălan! Încet! la hop!” Și fetița sălta în urmă râzând subțire. Bătrânul își flutura canaful comanacului și se rotea prin casă. Iar bunica țipa disperată din fundul patului: „Da’ astîmpără-te, omul lui Dumnezeu, c’ ai să dărâmi casa!”

Concluzii

Fără să se desprindă de influența lui Caragiale care se resimte în schițele sale în prezentarea mahalagiilor cu toanele lor, cu îngâmfarea și atitudinea autosuficientă a micii burghezii locale, afișând cu ostentație vorbirea impregnată de neologisme franțuzești pronunțate stălcit, Beldiceanu ne apare ca un continuator al marelui dramaturg. Prozatorul s-a străduit să impună ca temă literară destinul oamenilor masați în mahalale, tipologii umane care-și revendică drepturile de a fi observate, recunoscute și valorificate literar. E. Lovinescu remarca sensibilitatea scriitorului la culori, stilul încărcat de adjective din scrisul său: „În genere însă, stilul lui se rezumă la o îngrămădire de adjective, neavând nimic de povestit, în loc de a înșira fapte și noțiuni, povestitorul le înșiră epitetetele; e cu deosebire sensibil la culori”⁴.

În pofida accepțiunii general încetățenite în rândul criticilor literari, care au minimalizat valoarea artistică a scriitorului, nuvelele lui N.N.Beldiceanu pot fi interpretate și din perspectivă istorică, ca fiind peste timp fresce-mărturii ale timpurilor revoluate din mahalalele bucureștene.

Totodată, prin abordarea mahalalei ca sursă de inspirație, Beldiceanu poate fi socotit un precursor al scriitorilor din perioada interbelică, precum Vasile Demetrius, Felix Aderca, George Mihail Zamfirescu.

BIBLIOGRAPHY

Beldiceanu, N.N., *Chipuri de la mahala*, București, Editura Minerva, 1905.

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982.

Cioculescu Șerban, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, București, Casa Școalelor, 1944.

Lovinescu, E., *Critice I*, București, Editura Minerva, 1982.

Ornea, Z., *Sămănătorismul*, București, Editura Minerva, 1971.

Popescu, Florențiu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, București, Editura Saeculum, 1995.

Zaciu Mircea, Papahagi Marian, Sasu Aurel, *Dicționarul Scriitorilor Români (A-C)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.

Web Documents

<https://www.ziarulevenimentul.ro>

<https://www.crispedia.ro/nicolae-n-beldiceanu/>

---

⁴ E. Lovinescu, *Critice I*, București, Editura Minerva, 1982, p. 99.